

۳. علم اجمالی

علم اجمالی (به بیان دقیق‌تر: **المعلوم بالاجمال**)

علم اجمالی مرکب از دو قسمت است: ۱. معلوم تفصیلی ۲. مشکوک‌هایی به تعداد افراد

دو مثال:

شبهه وجوبیه: می‌دانم ظهر جمعه نمازی بر من واجب است نمی‌دانم نماز ظهر یا جمعه.

شبهه تحریمیه: دو ظرف خوراکی هست می‌دانم یکی از دو ظرف خوردنش حرام است (علم به وجوب حرمت+دو دو نمی‌دانم).

* علم تفصیلی حجت است، آیا علم اجمالی هم حجت است؟ بله ولی حجیت علم اجمالی دارای سطوح و مراتبی است.

سوال: آیا منجزیت علم اجمالی به اندازه هست که بگوید حق مخالفت قطعیه ندارید ولی موافقت احتمالیه کافی است؟ یا اینکه در علم اجمالی هم موظف به موافقت قطعیه هستیم؟ تک تک موارد را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

الف) آیا حجیت علم اجمالی به این اندازه هست که به ما بگوید مخالفت قطعیه حرام است؟

در اینجا بلاخلاف مسلک قبح عقاب بلا بیان و حق الطاعه هر دو می‌گویند مخالفت قطعیه حرام است، چون علم اجمالی علم به جامع میان دو تکلیف (احدهما غیر معین) است (می‌دانم حرمتی هست نمی‌دانم این است یا آن).

ب) بر فرض که بگوییم مخالفت قطعیه حرام است آیا مولا می‌تواند ترخیص ظاهری بفرستد و بگوید در علم اجمالی مخالفت قطعیه اشکال ندارد؟

۱. قبح عقابی‌ها: اگر ترخیصی از جانب مولا نسبت به علم اجمالی بیاید ما مرتکب مخالفت قطعیه یعنی معصیت می‌شویم، پس ترخیص مولا می‌شود ترخیص در معصیت و ترخیص در قبیح از مولای حکیم سرنمی‌زند.

۲. حق الطاعه: ترخیص از جانب مولا در علم اجمالی هم ثبوتاً و هم اثباتاً ممکن است (البته اثباتاً واقع نشده است).

توضیح:

حکم ظاهری: خطابات لضمان الحفاظ على ملاكات اهم. فرض کنید اینجا که علم اجمالی داریم، ملاک اباحه و رخصت برای مولا مهم تر باشد در این صورت بخاطر تضمین حفظ این ملاک اهم مولا می گوید هر کجا که علم اجمالی داشتی اشکال ندارد که مخالفت قطعی هم انجام بده و ترخیص بفرستد.

* فان قيل ما لفرق بين العلم الاجمالي و التفصيلي:

اشکال: چه فرقی بین علم اجمالی و تفصیلی هست؟ چطور در علم تفصیلی می گفتید در مقام ثبوت ترخیص می شود ولی در مقام اثبات نمی شود چون مکلف ترخیص را به عنوان حکم جاد قبول نمی کند، در اینجا هم همینطور است؟

جواب: بین علم اجمالی و تفصیلی فرق است، درست است که در دل علم اجمالی علم تفصیلی هست ولی همینکه در علم اجمالی شک و تزلزلی هست باعث می شود آن استحکام را نداشته باشد به این بیان که شخص می گوید:

لازم است از مخالفت قطعی پرهیز کنم، یعنی: کافی است که فقط موافقت احتمالی کنم. مثلا در شبهه وجوبیه لازم است یکی از نماز ظهر یا جمعه را بخوانم، یا در شبهه تحریمی لازم است از یکی از دو ظرف نخورم، در این صورت که از یکی از ظروف اجتناب کردیم نمی توانیم صد در صد بگوییم این ظرفی که از آن اجتناب کردم هم ظرف نجس است، یا این نمازی که خواندم نمازی است که حتما بر من واجب بوده.

پس: در این صورت لااقل ۵۰ درصد احتمال می دهیم که ما خود را ملزم کردیم به چیزی که بر ما لازم نبود، در این حالت است که می توان فرض کرد اگر مولا ترخیص به مخالفت قطعی به عبد بکند عبد این ترخیص را جدی می گیرد.

ولی در حالت علم تفصیلی عبد بخاطر یقین و علمش ترخیص مولا را جدی نمی گیرد.

نتیجه: پس ثبوت ممکن است در علم اجمالی نسبت به مخالفت قطعی از جانب مولا ترخیصی بیاید.

* سوال: آیا اثباتا هم چنین موردی آمده است؟ خیر

ممکن است گفته شود اثباتا آمده است، مانند ادله اصول مرخصه که با اطلاقشان شامل این مورد می شوند مثل: رفع مالا يعلمون

شهید صدر: ترخیص ظاهری (ترخیص طریقی) در جایی می آید که ملاک اباحه و ترخیص برای شارع مهمتر از ملاک الزام وجوبی و حرمتی باشد (پس اگر جایی ترخیصی ظاهری داشتیم باید فرض کنیم غرض ترخیصی از

غرض الزامی بالاتر است) حتی در حالتی که آن الزام ولو به نحو علم اجمالی به ما رسیده باشد یا لاقلاً مساوی باشد، این ثبوتاً اشکالی ندارد.

لکن ارتکاز عقلایی این نیست، یعنی عقلاً نمی‌پذیرند که غرض ترخیصی مهمتر از غرض الزامی باشد پس همین ارتکاز عقلایی خود قرینه ایست که نمی‌گذارد اطلاق (رفع ما لایعلمون) منعقد بشود و ظهور آن را خراب کند.

* **پس بنابر نظر شهید صدر:** ترخیص در مخالفت قطعیه در علم اجمالی عقلاً و ثبوتاً ممکن است ولی در مقام اثبات واقع نشده عقلاً یا (به عبارت دیگر: به ارتکاز عقلاً غرض الزام مهم‌تر از غرض ترخیص است).

از آنجایی که جزوه در حال ویرایش هست، لطفاً ایرادات احتمالی را حتماً اطلاع بدید

۰۹۱۲۷۵۸۸۶۲۴ @abdorreza۱۲۸ کانال حلقه‌ی ثالثه ۳ halqeh